

6/2007 (11)

Opinia na temat „Horyzontów Wychowania” od numeru 1/2002 (1) do numeru 5/2006 (9)

Prof. dr hab. Stanisław Palka

„Horyzonty Wychowania” są naukowym półrocznikiem Wydziału Pedagogicznego Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej Ignatianum, prowadzonej w Krakowie przez jezuitów. Są one twórczą kontynuacją wydawanych wcześniej „Horyzontów Wiary”.

„Horyzonty Wychowania” wydatnie zasiliły zbiór polskich czasopism pedagogicznych dostępnych aktualnie na rynku wydawniczym, stanowią dziś mocną ofertę wiedzy o wychowaniu, wzbogacając i poszerzając jej dorobek teoretyczny i praktyczny obok takich znaczących periodyków jak:

- „Ruch Pedagogiczny” (wydawany przez Wyższą Szkołę Pedagogiczną Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie),
- „Chowanna” (wydawana na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach),
- „Kwartalnik Pedagogiczny” (organ Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego),
- „Edukacja. Studia. Badania. Innowacje” (kwartalnik Instytutu Badań Edukacyjnych Ministerstwa Edukacji Narodowej).

Jednakowoż „Horyzonty Wychowania” mają swoją specyfikę merytoryczną i formalną, nie są więc prostym dopełnieniem funkcjonujących wcześniej i równolegle periodyków. Typowy pełny tom „Horyzontów Wychowania” ma następującą strukturę:

1. „Edytorial” w języku polskim i angielskim,
2. „Artykuły” (w tym informacje o autorach),
3. „Na Marginesie”,
4. „Dysputy wokół «Horyzontów Wychowania»”,
5. „Recenzje”,

6. „Słownik tematyczny”,
7. „Galeria «Horyzontów Wychowania»”.

Dla porównania przytaczam strukturę „Edukacji” nr 3 (95) z 2006 roku, traktując to czasopismo za reprezentatywne dla współczesnego czasopiśmiennictwa pedagogicznego w Polsce:

1. „Studia”
2. „Badania”.
3. „Doświadczenia i propozycje”.
4. „Edukacja na świecie”.
5. „Książki i czasopisma”.
6. „Informacje”.
7. „Informacje o Autorach na drugiej stronie okładki”.

Porównanie obu periodyków daje podstawy do stwierdzenia, że „Horyzonty Wychowania” nie hołdują tekstom zawierającym raporty z aktualnie prowadzonych badań empirycznych opisowych, diagnostycznych, wyjaśniających, eksperymentalnych, aczkolwiek obejmują teksty nawiązujące do badań historycznych i analiz porównawczych, natomiast dają pierwszeństwo rozprawom, studiom, esejom, szkicom naukowym wspartym na analizach literatury przedmiotu. Rysem korzystnym „Horyzontów Wychowania” jest dokonywanie prób włączania czytelników do dialogu, co ma miejsce w dziale „Na Marginesie” oraz próbowanie bieżącej samooceny znajdującej wyraz w dziale „Dysputy wokół «Horyzontów Wychowania»”. Godne uwagi w tym półroczniku są zarówno „Słownik tematyczny” jak i „Galeria” przybliżająca czytelnikom twórczość plastyczną współczesnych malarzy polskich. Jak wspomniałem „Horyzonty Wychowania” mają specyfikę merytoryczną, o czym piszę w drugiej części opinii. Każdy tom „Horyzontów Wychowania” ma podtytuł związany z określoną dziedziną, temu podtytułowi podporządkowane są główne teksty, stwarza to czytelnikowi możliwości zgłębiania treści z interesującej go dziedziny, o czym piszę w dalszych fragmentach tekstu.

Bardzo charakterystycznym elementem „Horyzontów Wychowania” są oryginalne teksty w językach obcych i równoległe ich tłumaczenie na język polski, co umożliwia czytelnikowi znającego języki obce smakowanie treści w pierwotnym, autorskim kształcie, zaś czytelnik mniej językowo kompetentny znajduje poprawnie dokonane tłumaczenia. W analizowanych 9 tematach znajdzie czytelnik aż 27 tekstów obcojęzycznych, w szczególności:

- 12 w języku angielskim,
- 10 w języku niemieckim,
- 3 w języku włoskim,
- 2 w języku francuskim.

Teksty te znajdują się we wszystkich tomach. Na 83 artykuły w 9 numerach przypada 27 artykułów obcojęzycznych, co stanowi 33 % całości. Te liczby mówią same za siebie!

Charakterystyczne dla „Horyzontów Wychowania” są także typowe struktury formalne tekstów artykułów. W skład takiej struktury wchodzi:

- imię i nazwisko autora oraz tytuł,
- tekst artykułu,
- słowa kluczowe,
- streszczenie w języku angielskim,
- poszerzona informacja o autorze.

Taki układ odpowiada międzynarodowej konwencji pisania tekstów, aczkolwiek w innych wydawnictwach słowa kluczowe i „summary” są zwykle zamieszczone na początku.

Godny uwagi jest skład Zespołu Redakcyjnego kierowanego przez Witę Pasierbkę, otóż Zespół Redakcyjny stanowi grono 11 osób, w tym 6 kobiet i 5 mężczyzn, w zespole znajduje się tylko 3 jezuitów. Oznacza to, że organ naukowy jezuitów ma nowoczesnie, demokratycznie ukonstytuowany Zespół Redakcyjny, bez próby dyskryminowania kobiet i bez próby przesadnego eksponowania liczebnego jezuitów.

W skład Rady Naukowej wchodzi 9 osób, z tytułem profesora lub stopniem naukowym doktora habilitowanego, z tego grona 5 osób to reprezentanci zagranicznych placówek naukowych i religijnych. W skład Rady Naukowej wchodzi:

- 4 osoby ze środowisk naukowych w Polsce,
- 2 osoby z Rzymu,
- 1 osoba z Salzburga,
- 1 osoba z Würzburga,
- 1 osoba z Helsinek.

Zarówno składy Zespołu Redakcyjnego, jak i Rady Naukowej bardzo korzystnie się prezentują na tle zespołów redakcyjnych i rad naukowych innych czasopism naukowych pedagogicznych w Polsce.

Wspomniana wcześniej „Galeria” umiejętnie prowadzona przez Irenę Popiołek (w tomie 6 mieści się wprowadzenie, zaś w tomach 7, 8 i 9 mieszczą się pełne prezentacje) w spo-

sób zwięzły informuje o życiu i twórczości poszczególnych artystek malarek (2 osoby) i artysty malarza (1 osoba) oraz zawiera świetne pod względem technicznym kolorowe zdjęcia wybranych dzieł, co wyraźnie ożywia tekst „Horyzontów Wychowania”.

Po dokonaniu formalnej analizy 9 tomów „Horyzontów Wychowania” przechodzę do ich analizy treściowej, merytorycznej. Przeprowadzam to w następującej kolejności wpierw analizuję cele programowe, w dalszej części określam, w jaki sposób, w jakim zakresie realizowane są cele programowe w treściach 9 tomów, w części końcowej dokonuję oceny półrocznika i wskazuję możliwe dalsze obszary poszukiwań i analiz do realizacji w kolejnych numerach „Horyzontów Wychowania”.

Cele programowe nakreślone w Edytoriale pierwszego numeru „Horyzontów Wychowania” z 2002 roku skoncentrowane są na trzech obszarach poznania i praktyki, którymi są:

1. Człowiek, prawda o człowieku, refleksja nad człowiekiem, przy czym, jak pisze Redaktor Naczelny, „chodzi nam o człowieka jako podmiot, który tworzy rzeczywistość, a nie o rzeczywistość, która kształtuje człowieka”.
2. Dziedziny życia kształtujące osobę ujmowane od strony humanizmu, ze szczególnym uwzględnieniem „wymiaru chrześcijańskiego”, co wymaga uwzględnienia zarówno różnorodnych uwarunkowań pozytywnego rozwoju człowieka, jak i uwarunkowań, które korelują z jego dezintegracją. Związane to jest z zaproszeniem „do refleksji wokół problematyki dotyczącej współczesnego człowieka zarówno pedagogów, teologów, filozofów, katechetów, socjologów, jak i fizyków, lekarzy, ludzi nowej techniki, czyli tych, którym zależy na prawdziwym wychowaniu człowieka” a to pociąga za sobą możliwości „wymiany myśli i doświadczeń naszych rodzimych ośrodków akademickich, jak również ośrodków akademickich z zagranicy”.
3. Wychowanie człowieka („autentyczne wychowanie współczesnego człowieka”), co wiąże się z poszukiwaniem odpowiedzi na pytania: „Jak wychować człowieka do pełni człowieczeństwa, by życie było lepsze, a ludzie szczęśliwi?”, „W jaki sposób przekazać wartości, które są uniwersalne i mogą stanowić bazę twórczego dialogu?”.

Określając rzecz w kategoriach ogólnych, cele programowe ujmowane są:

- a) w perspektywie antropologicznej,
- b) w perspektywie interdyscyplinarnej analizy uwarunkowań rozwoju człowieka,
- c) w perspektywie aksjologicznej i pedagogicznej – teoretycznej i praktycznej.

Przyjęte przez Zespół Redakcyjny i Radę Naukową „Horyzontów Wychowania” cele programowe zasługują na akceptację zarówno ze względu na wagę podejmowanej problematyki „wychowania”, jak i ze względu na wielość perspektyw. Wychowanie nie jest tu redukowane do „technologii oddziaływań kształtujących człowieka”, lecz ujmowane w kategoriach antropologicznych (aby człowieka wychowywać, trzeba wpieryw odpowiedzieć na pytania „Kim jest człowiek?”, „Kim może stawać się człowiek?”), aksjologicznych, dialogicznych, pedagogicznych. Wychowanie nie jest też redukowane do relacji „wychowawca – wychowanek”, lecz uwzględniane są także uwarunkowania rozwoju człowieka płynące ze środowiska zewnętrznego – uwarunkowania pozytywne i negatywne. Nakreślone cele programowe mogą być podstawą „ideologiczną” nowoczesnej teorii wychowania. Jawi się pytanie, w jaki sposób i w jakim zakresie realizowane są te złożone cele w 9 tomach „Horyzontów Wychowania”.

Analiza wzmiankowanych wcześniej podtytułów 9 tomów „Horyzontów Wychowania” daje wstępną odpowiedź, że równą miarę przyłożono do przyjętych 3 obszarów poznania i praktyki (człowieka, dziedzin życia, wychowania człowieka). Oto kluczowe hasła z podtytułów: „człowiek i pedagogia”, „dialog człowieka ze światem”, „tożsamość człowieka”, „wychowanie do odpowiedzialności”, „świat wartości i antywartości a wychowanie”, „dobro i zło a człowiek”, „sumienie”, „godność”.

Szczegółowa analiza zawartości treściowej artykułów i tekstów z działów „Na Marginesie” i „Dysputy wokół «Horyzontów Wychowania»” daje świadectwo tego, że uwzględnione są przyjęte programowo 3 obszary analiz teoretycznych i praktycznych, przy czym relatywnie najwięcej miejsca – co jest zrozumiałe – poświęcone jest wychowaniu człowieka, dużo miejsca poświęca się dziedzinom życia kształtującym człowieka, dość znaczna część tekstów związana jest z osobą człowieka.

Do kluczowych zagadnień, z których każde występuje w co najmniej 2 tekstach, zaliczyć można, zgodnie z wyróżnionymi obszarami, poniższe:

1. „Człowiek”:
 - godność człowieka (dziecka, małżeństwa) – 5 tekstów,
 - tożsamość człowieka (chrześcijanina, artysty) – 4 teksty.
2. „Dziedziny życia”:
 - zaburzenia tożsamości człowieka, patologie, subkultury – 6 tekstów,
 - człowiek w Europie i świecie, między innymi integracja europejska, wspólnota wartości, instytucje europejskie – 5 tekstów,
 - zło – 4 teksty,
 - dobro – 3 teksty,
 - człowiek a media – 3 teksty,
 - dialog ze światem (ekumeniczny, kulturowy) – 3 teksty,
 - biotechnologia,
 - globalizacja.
3. „Wychowanie człowieka”:
 - kształcenie religijne, katecheza – 6 tekstów,
 - historyczne doświadczenia wychowawcze – 5 tekstów,
 - formacja sumienia (z pedagogicznego i psychologicznego punktu widzenia) – 3 teksty,
 - edukacja – 3 teksty,
 - myśl pedagogiczna Jana Pawła II,
 - dialog edukacyjny,
 - pedagogika kultury,
 - moralność społeczna.

W dziale 3 zwraca uwagę to, że zagadnienie wychowawcze ujmowane są również w wymiarze historycznym i porównawczym, a nie tylko odnoszone „tu i teraz” do realiów polskich.

Istotnym składnikiem strukturalnym „Horyzontów Wychowania” jest bogaty ilościowo dział recenzji, w poszczególnych tomach zamieszczonych jest od 5 do 9 recenzji, w sumie w 9 tomach mieszczą się aż 54 recenzje, w tym 5 recenzji książek niemieckojęzycznych, 2 – angielskojęzycznych, 1 – francuskojęzyczna (ponad 16 % recenzji obejmuje książki obcojęzyczne, to jest godne uwagi).

Dobór książek do recenzji jest też wskaźnikiem poziomu realizacji celów programowych „Horyzontów Wychowania”. Oto główna (ze względu na liczbę pozycji) tematyka recenzowanych książek:

- wychowania religijne, katechizacja, katolicka myśl wychowawcza – 18 recenzji,

- doświadczenia historyczne (w tym doświadczenia historyczne jezuitów) – 7 recenzji,
- wychowanie w rodzinie, edukacja prorodzinna, wychowanie małżeńskie – 5 recenzji,
- psychologiczne odniesienia w wychowaniu – 3 recenzje,
- pedagogika jako nauka teoretyczna i praktyczna – 3 recenzje,
- moralne podstawy wychowania – 3 recenzje,
- dialog edukacyjny – 2 recenzje,
- polityka społeczna – 2 recenzje.

Dobór książek do recenzji w podstawowym stopniu związany jest z działami „Dziedziny życia” i „Wychowanie człowieka”, w mniejszym stopniu z działem „człowiek”, przy czym bardzo znaczna część recenzowanych książek tematycznie związana jest z wychowaniem chrześcijańskim, co jest zrozumiałe, wszak „Horyzonty Wychowania” są periodykiem „Ignatianum” – wyższej szkoły prowadzonej przez jezuitów.

Przechodząc do końcowej oceny 9 tomów „Horyzontów Wychowania” stwierdzam, że:

- a) nowoczesne, twórcze i ważne dla teorii i praktyki pedagogicznej są założenia programowe tego półrocznika,
- b) konsekwentnie realizowane są te założenia w treściach poszczególnych tomów,
- c) Redakcja wskazuje dużą dbałość o formalną stronę całych tomów i pojedynczych tekstów,
- d) półrocznik dobrze osadzony jest tematycznie i autorsko w realiach teorii i praktyki w wymiarze międzynarodowym, przez co może być odbierany także za granicami Polski.

Zapewne Zespół Redakcyjny i Rada Naukowa będą w przyszłości dbać o zachowanie profilu czasopisma wyznaczonego przez założenia programowe, niezbędne będzie jednak wzbogacenie tematyki artykułów, uwag „Na Marginesie” czy dyskusji „wokół «Horyzontów Wychowania»” o nowe zagadnienia istotne z teoretycznego punktu widzenia i z potrzeb społecznych. Moim zdaniem warto w przygotowywanych w najbliższych latach kolejnych tomach uwzględnić między innymi następującą tematykę:

- szkoła a środowisko lokalne,
- nauczanie wychowujące,
- samokształtowanie człowieka,

- człowiek jako podmiot,
- instytucje kultury i opieki w środowisku lokalnym szkoły,
- krytyczna analiza współczesnych koncepcji i nurtów wychowania,
- wychowanie w rodzinie,
- ekumenizm a wychowanie,
- wychowanie do tolerancji,
- wychowanie do demokracji,
- wychowanie a mniejszości kulturowe, etniczne, wyznaniowe,
- partnerstwo wychowawcze,
- indywidualizacja w wychowaniu i kształceniu,
- uczenie się i wychowanie przez całe życie,
- technologiczne i humanistyczne podejście w wychowaniu i nauczaniu.

Realizowanie założeń programowych przy uwzględnieniu większego bogactwa tematycznego tekstów może doprowadzić w najbliższych latach do pełnienia przez „Horyzonty Wychowania” czołowej roli wśród periodyków pedagogicznych w Polsce i Europie, roli medium inspirującego teoretycznie i skłaniającego do racjonalnych działań praktycznych, a więc wyznaczającego *współczesne horyzonty wychowania*.

Kraków, 25. 01. 2007

Prof. dr hab. Stanisław Palka